IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 23 Issue 01 AVGUST 2026

“TURONBANK” ATB KREDIT SIYOSATI VA KREDIT PORTFELI SIFATINING IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRINI KUCHAYTIRISH YO‘LLARI

Alimardonov Ilxom Muzrabshoxovich
O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
Bank ishi kafedrasi mudiri,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor
alimardonovilkhom1971@gmail.com

Mengliyeva Shoxista Akmaljonovna
O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti
mengliyevashoxista@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22269327

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklari kredit siyosatining mamlakat iqtisodiy o‘sishiga ta’siri nazariy va amaliy jihatdan tadqiq etilgan. Bank kredit siyosatining iqtisodiy mazmuni, uning investitsion faollik, ishlab chiqarishni kengaytirish, kichik va o‘rta biznesni rivojlantirish, yangi ish o‘rinlari yaratish hamda yalpi ichki mahsulotning o‘sishiga ta’sir etish mexanizmlari yoritilgan. “Turonbank” ATB misolida bankning aktivlari, kredit portfeli, kapitali va depozit bazasining 2024–2025-yillardagi dinamikasi tahlil qilingan. Shuningdek, kredit portfelining sifati, kredit risklarini boshqarish, kreditlarning iqtisodiyotning real sektoriga yo‘naltirilishi va kredit siyosati samaradorligini oshirish masalalari o‘rganilgan. Tadqiqot natijasida tijorat banklari kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sirini kuchaytirish, kredit resurslarini yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga yo‘naltirish, zamonaviy skoring va monitoring tizimlarini joriy qilish hamda kredit samaradorligini baholash bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.
Kalit so‘zlar: tijorat banklari, kredit siyosati, iqtisodiy o‘sish, kredit portfeli, bank aktivlari, investitsion kreditlar, kichik biznes, kredit riski, muammoli kreditlar.

СПОСОБЫ УСИЛЕНИЯ ВЛИЯНИЯ КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ И КАЧЕСТВА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ АКЦИОНЕРНОГО КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА «ТУРОНБАНК» НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ

Аннотация: В данной статье исследуется влияние кредитной политики коммерческих банков на экономический рост страны с теоретической и практической точек зрения. Раскрываются экономическая сущность кредитной политики банков и механизмы ее влияния на инвестиционную активность, расширение производства, развитие малого и среднего бизнеса, создание новых рабочих мест и рост валового внутреннего продукта. На примере АКБ «Turonbank» проанализирована динамика активов, кредитного портфеля, капитала и депозитной базы банка в 2024–2025 годах. Особое внимание уделено качеству кредитного портфеля, управлению кредитными рисками, направлению кредитных ресурсов в реальный сектор экономики и повышению

эффективности банковской кредитной политики. По результатам исследования разработаны научно-практические предложения по усилению положительного воздействия кредитной политики коммерческих банков на экономический рост, совершенствованию механизмов кредитования инвестиционных проектов и малого бизнеса, а также внедрению современных систем оценки и мониторинга кредитных рисков.

Ключевые слова: коммерческие банки, кредитная политика, экономический рост, кредитный портфель, банковские активы, инвестиционные кредиты, малый бизнес, кредитный риск, проблемные кредиты.

WAYS TO STRENGTHEN THE IMPACT OF CREDIT POLICY AND CREDIT PORTFOLIO QUALITY OF “TURONBANK” JOINT STOCK COMMERCIAL BANK ON ECONOMIC GROWTH

Abstract: This article examines the impact of commercial banks’ credit policy on economic growth from theoretical and practical perspectives. The economic nature of bank credit policy and the mechanisms through which lending affects investment activity, expansion of production, development of small and medium-sized enterprises, employment creation and gross domestic product growth are analyzed. Using “Turonbank” JSCB as a case study, the dynamics of the bank’s assets, loan portfolio, capital and deposit base during 2024–2025 are assessed. Particular attention is paid to loan portfolio quality, credit risk management, allocation of credit resources to the real sector of the economy and improvement of the effectiveness of credit policy. Based on the research results, scientific and practical recommendations are developed to strengthen the positive impact of commercial bank lending on economic growth, improve investment and SME lending mechanisms and introduce modern credit assessment and monitoring systems.

Keywords: commercial banks, credit policy, economic growth, loan portfolio, bank assets, investment loans, small business, credit risk, non-performing loans.

Kirish. Iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda bank tizimining samarali faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Tijorat banklari iqtisodiyotda vaqtincha bo‘sh turgan pul mablag‘larini jamg‘arish va ularni moliyaviy resurslarga ehtiyoj sezayotgan xo‘jalik yurituvchi subyektlarga kredit shaklida yo‘naltirish orqali moliyaviy vositachilik vazifasini bajaradi. Ushbu jarayonda banklarning kredit siyosati investitsiya faolligi, ishlab chiqarish hajmi, tadbirkorlik subyektlari faoliyati va aholining iqtisodiy faolligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Bank kredit siyosati tijorat bankining kredit operatsiyalarini amalga oshirish, kredit portfelini shakllantirish, kredit risklarini boshqarish, kredit resurslarini ustuvor tarmoqlar va mijozlar guruhlari o‘rtasida taqsimlashga qaratilgan strategik va taktik chora-tadbirlar majmuasini anglatadi. Samarali kredit siyosati bankning daromadliligini ta’minlash bilan bir qatorda iqtisodiyotning real sektorida ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, asosiy kapitalni yangilash, yangi korxonalar tashkil etish va ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qiladi.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, bank tizimining rivojlanganlik darajasi va iqtisodiy o‘sish o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjud. Moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarining

kengayishi tadbirkorlik subyektlarining investitsion faolligini oshirib, iqtisodiyotda kapital jamg‘arilishi va resurslardan samarali foydalanishni rag‘batlantiradi.

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarda ham tijorat banklarining moliyaviy vositachilik rolini oshirish, iqtisodiyotning real sektorini kreditlashni kengaytirish, kichik va o‘rta biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash hamda bank kreditlari samaradorligini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

2025-yilda O‘zbekiston iqtisodiyotida real yalpi ichki mahsulot o‘sishi 7,7 foizni tashkil etdi. Shu bilan birga, yil yakuniga kelib mamlakat bank tizimining jami kredit portfeli 604 trln so‘mdan oshdi. Ushbu holat bank kreditlari va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ilmiy jihatdan tadqiq etish zaruratini kuchaytiradi.

Mazkur sharoitda “Turonbank” ATB kredit siyosatining asosiy yo‘nalishlarini, kredit portfelining o‘sish tendensiyalarini va uning iqtisodiy jarayonlarga ta’sirini tahlil qilish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Bank kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’siri iqtisodiy nazariya va zamonaviy moliyaviy tadqiqotlarda keng o‘rganilgan masalalardan hisoblanadi.

J.A.Schumpeter banklarni iqtisodiy taraqqiyotning muhim institutsional omillaridan biri sifatida baholab, bank krediti innovatsion faoliyat va yangi ishlab chiqarish loyihalarini amalga oshirish imkonini yaratishini ta’kidlagan. Muallifning fikricha, kredit resurslarining samarali tadbirkorlarga yo‘naltirilishi iqtisodiyotdagi tarkibiy o‘zgarishlarni tezlashtiradi.

R.I.McKinnon moliya tizimi va iqtisodiy rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilib, moliyaviy vositachilik institutlarining rivojlanishi jamg‘armalarni investitsiyalarga aylantirish samaradorligini oshirishini asoslab bergan.

E.S.Shaw tomonidan ilgari surilgan “moliyaviy chuqurlashuv” konsepsiyasiga ko‘ra, bank va boshqa moliya institutlarining rivojlanishi pul mablag‘larini samaraliroq taqsimlashga imkon beradi hamda investitsion faollikning o‘sishi orqali iqtisodiy taraqqiyotga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

R.Levine moliyaviy rivojlanish va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni empirik jihatdan tadqiq qilib, rivojlangan bank tizimi kapitalni samarali taqsimlash, korxonalarni monitoring qilish, risklarni boshqarish va jamg‘armalarni investitsiyaga transformatsiya qilish orqali uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlashini qayd etadi.

J.Stiglitz va A.Weiss kredit bozoridagi axborot assimetriyasi muammolarini tadqiq etib, banklarning qarz oluvchilarni to‘g‘ri tanlashi va kredit risklarini baholash mexanizmlari kredit resurslarining samarali taqsimlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini ko‘rsatganlar.

Mahalliy iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida ham tijorat banklari kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’siri, kredit portfelini samarali boshqarish, investitsion kreditlashni rivojlantirish va bank risklarini kamaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Xususan, professor Sh.Z.Abdullayeva bank kredit siyosatini shakllantirishda kredit portfelining tarkibi va sifatini muvozanatlashtirish, kredit risklarini kamaytirish hamda bank likvidligi va daromadliligini ta’minlash zarurligini ta’kidlaydi. Uning fikricha, kredit siyosati faqat kredit hajmini oshirishga emas, balki kreditlarning qaytuvchanligi va iqtisodiy samaradorligini ta’minlashga yo‘naltirilishi lozim. Shu sababli kreditlash jarayonida qarz

oluvchining moliyaviy holati, pul oqimlari va kreditni qaytarish imkoniyatlarini kompleks baholash muhim ahamiyatga ega.

Iqtisodchi olim A.A.Omonov tijorat banklarining kredit siyosatini takomillashtirishda kredit portfelini diversifikatsiya qilish, kreditlarning tarmoqlar bo‘yicha maqbul taqsimlanishini ta’minlash va muammoli kreditlarning oldini olish masalalariga e’tibor qaratadi. Uning tadqiqotlarida bank kreditlarining iqtisodiy o‘sishga ta’siri kredit resurslarining real sektor, kichik biznes va investitsion loyihalarga yo‘naltirilishi bilan bog‘liq holda izohlanadi. Muallif kredit portfelining haddan tashqari bir tarmoq yoki mijozlar guruhiga jamlanishi konsentratsiya riskini oshirishini qayd etadi.

Professor D.Q.Qodirovning ilmiy qarashlarida bank kreditlarining investitsion yo‘nalishini kuchaytirish, uzoq muddatli kreditlash mexanizmlarini rivojlantirish va kredit resurslarini ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilishga yo‘naltirish masalalari muhim o‘rin egallaydi. Uning fikricha, investitsion kreditlar ishlab chiqarish hajmini oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, mehnat unumdorligini yuksaltirish va yangi ish o‘rinlarini yaratish orqali iqtisodiy o‘sishning muhim moliyaviy omiliga aylanadi.

Shuningdek, mahalliy tadqiqotchilar tomonidan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni bank kreditlari orqali qo‘llab-quvvatlash, kredit olish imkoniyatlarini kengaytirish, garov ta’minotiga bo‘lgan talablarni takomillashtirish va raqamli kreditlash xizmatlarini rivojlantirish masalalari ham o‘rganilgan. Ushbu tadqiqotlarda kichik biznes subyektlariga ajratiladigan kreditlar nafaqat tadbirkorlik faoliyatini kengaytirishi, balki bandlikni oshirish va hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashi qayd etiladi.

Mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlarini umumlashtirish asosida shuni ta’kidlash mumkinki, bank kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’siri uchta asosiy omilga bog‘liq:

1. kredit resurslarining hajmi va mavjudligi;
2. kreditlarning tarmoqlar va loyihalar bo‘yicha samarali taqsimlanishi;
3. kredit portfeli sifati va kredit risklarini boshqarish darajasi.

Ilmiy adabiyotlarning tahlili shuni ko‘rsatadiki, bank kreditlari hajmining mutlaq o‘sishi iqtisodiy o‘sishni ta’minlash uchun yetarli shart emas. Kredit mablag‘larining iqtisodiyotning qaysi tarmoqlariga, qanday muddat va shartlarda yo‘naltirilishi, kredit portfelining sifati hamda yaratilayotgan qo‘shilgan qiymat bank kredit siyosatining haqiqiy iqtisodiy samaradorligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida O‘zbekiston Respublikasi bank tizimiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining statistik ma’lumotlari, “Turonbank” ATBning ochiq moliyaviy hisobotlari, mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlari o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik guruhlash, dinamik tahlil, umumlashtirish, induksiya va deduksiya, abstrakt-mantiqiy fikrlash usullaridan foydalanildi.

Bank kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’siri kredit portfelining o‘sish sur’ati, aktivlar, kapital, depozitlar, kredit portfelining aktivlardagi ulushi, muammoli kreditlar darajasi va kreditlarning real sektorni moliyalashtirishdagi roli orqali baholandi.

Tahlil va natijalar. Bank kredit siyosati bankning kredit operatsiyalarini boshqarishda asosiy strategik hujjatlardan biri hisoblanadi. Kredit siyosatida bankning kreditlash bo‘yicha ustuvor yo‘nalishlari, mijozlarga qo‘yiladigan talablar, kreditlash limitlari, kredit risklarini baholash, ta’minotga qo‘yiladigan talablar va kredit portfelini monitoring qilish tartibi belgilanadi.

Tijorat bankining kredit siyosati bir vaqtning o‘zida ikki asosiy maqsadni ko‘zlashi zarur:

birinchidan, bank uchun yetarli daromadlilikni ta’minlash;

ikkinchidan, kredit risklarini maqbul darajada saqlash.

Makroiqtisodiy nuqtai nazardan esa kredit siyosati iqtisodiyotdagi investitsion va iste’mol talabining shakllanishi, tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishi va ishlab chiqarish hajmining oshishiga xizmat qiladi.

Bank kreditlarining iqtisodiy o‘sishga ta’sir etish mexanizmini quyidagi ketma-ketlikda ifodalash mumkin:

Bank resurslari → kreditlash → investitsiyalar → ishlab chiqarish quvvatlarining oshishi → bandlik → daromadlar → yalpi talab → YAIM o‘sishi.

Bank kreditlari, ayniqsa, korxonalarning investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda katta ahamiyat kasb etadi. Korxona yetarli o‘z mablag‘iga ega bo‘lmagan sharoitda bank krediti yangi texnologiya sotib olish, ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish, xomashyo bazasini kengaytirish hamda yangi mahsulot ishlab chiqarishni tashkil etish imkonini beradi.

Bank kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’sirini quyidagi asosiy yo‘nalishlarda ko‘rish mumkin:

1. ishlab chiqarishni kengaytirish;
2. asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirish;
3. kichik va o‘rta biznesni rivojlantirish;
4. eksport salohiyatini oshirish;
5. yangi ish o‘rinlari yaratish;
6. aholining iste’mol talabini rag‘batlantirish;
7. hududlarning iqtisodiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash.

“Turonbank” ATB faoliyati misolida bank kredit siyosatining rivojlanishini uning asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlari orqali baholash mumkin.

1-jadval

“Turonbank” ATBning asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlari dinamikasi[1]

№	Ko‘rsatkichlar	01.01.2025, mlrd so‘m	01.01.2026, mlrd so‘m	O‘zgarish, %
1.	Jami aktivlar	17 585	21 768	23,8
2.	Kredit portfeli	12 558	14 338	14,2
3.	Bank kapitali	1 919	2 092	9,0
4.	Depozitlar	5 486	8 243	50,3

[1] O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma’lumotlari asosida mualliflar tomonidan tuzilgan

1-jadval ma’lumotlari “Turonbank” ATBda 2025-yil davomida asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlarning ijobiy dinamikasi kuzatilganini ko‘rsatadi.

Xususan, bankning jami aktivlari 2025-yil 1-yanvar holatidagi 17 585 mlrd so‘mdan 2026-yil 1-yanvarda 21 768 mlrd so‘mga oshgan. Natijada bank aktivlari bir yil davomida 23,8 foizga ko‘paygan.

Bank kredit portfeli esa 12 558 mlrd so‘mdan 14 338 mlrd so‘mga yetgan yoki 14,2 foizga oshgan. Kredit portfelining bunday o‘sishi “Turonbank” ATBning iqtisodiyotni moliyalashtirishdagi faolligi oshib borayotganini ko‘rsatadi.

Bank kapitali 1 919 mlrd so‘mdan 2 092 mlrd so‘mgacha ko‘payib, 9 foizlik o‘sishni qayd etgan.

Ayniqsa, bank depozit bazasida sezilarli o‘sish kuzatilgan. Depozitlar 5 486 mlrd so‘mdan 8 243 mlrd so‘mga yoki 50,3 foizga oshgan. Depozit bazasining jadal kengayishi bankning kredit operatsiyalarini moliyalashtirish uchun ichki resurslar bazasini mustahkamlash imkonini beradi.

2026-yil 1-yanvar holatiga O‘zbekiston bank tizimi aktivlari 924,8 trln so‘mni, jami kreditlar 604,0 trln so‘mni, bank kapitali 135,3 trln so‘m va depozitlar 417,3 trln so‘mni tashkil etgan. Shu sharoitda “Turonbank” ATB jami bank tizimi aktivlari va kreditlarining qariyb 2 foiziga ega bo‘lgan.

2-jadval

O‘zbekiston bank tizimi va “Turonbank” ATB kredit ko‘rsatkichlarining o‘sishi[2]

№	Ko‘rsatkich	01.01.2025	01.01.2026	O‘sish, %
1.	Bank tizimi jami kreditlari, mlrd so‘m	533 121	604 002	13,3
2.	“Turonbank” ATB kreditlari, mlrd so‘m	12 558	14 338	14,2
3.	“Turonbank”ning bank tizimidagi ulushi	2 %	2 %	-

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, 2025-yilda O‘zbekiston bank tizimining jami kreditlari 13,3 foizga oshgan bo‘lsa, “Turonbank” ATB kredit portfeli 14,2 foizga o‘sgan. Demak, bank kredit portfelining o‘sish sur’ati bank tizimi o‘rtacha ko‘rsatkichidan biroz yuqori bo‘lgan.

Bu holat bankning kredit bozoridagi faolligi oshganligini ko‘rsatadi. Biroq kredit portfeli hajmining o‘sishi bank kredit siyosati samaradorligining yagona mezoni hisoblanmaydi. Kreditlarning iqtisodiy samaradorligini baholashda ularning tarmoqlar bo‘yicha joylashtirilishi, kreditlarning qaytuvchanligi, kredit risklari, kredit hisobidan yaratilgan ishlab chiqarish va bandlik ko‘rsatkichlari ham hisobga olinishi zarur.

2025-yilda O‘zbekiston iqtisodiyotida real YAIM o‘sishi 7,7 foizni tashkil etgan. Bank tizimidagi kreditlarning 13,3 foizga oshishi esa iqtisodiyotdagi moliyaviy vositachilik jarayonlarining kengayganligini ko‘rsatadi. Biroq bu ikki ko‘rsatkich o‘rtasidagi munosabatni to‘g‘ridan-to‘g‘ri sababiy bog‘liqlik sifatida baholash mumkin emas. Chunki iqtisodiy o‘sishga

[2] O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma’lumotlari asosida mualliflar tomonidan tuzilgan

investitsiyalar, tashqi savdo, davlat xarajatlari, mehnat unumdorligi, texnologik o‘zgarishlar va boshqa omillar ham ta’sir ko‘rsatadi.

3-jadval

Bank kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’sir yo‘nalishlari[3]

№	Kreditlash yo‘nalishi	Iqtisodiy natija
1.	Korporativ kreditlar	Ishlab chiqarish va yirik investitsiya loyihalarini moliyalashtirish
2.	Kichik va o‘rta biznes kreditlari	Tadbirkorlik faolligi va yangi ish o‘rinlarini oshirish
3.	Investitsion kreditlar	Asosiy kapital va texnologiyalarni yangilash
4.	Eksport kreditlari	Eksport tushumlari va ishlab chiqarish hajmini oshirish
5.	Aylanma mablag‘ kreditlari	Korxonalarning uzluksiz ishlab chiqarishini ta’minlash
6.	Ipoteka kreditlari	Qurilish va unga bog‘liq tarmoqlarda talabni oshirish
7.	Chakana kreditlar	Ichki iste’mol talabini qo‘llab-quvvatlash
8.	Mikrokreditlar	O‘zini o‘zi band qilish va mikro biznesni rivojlantirish

Kreditlarning iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’siri, avvalo, kredit resurslarining ishlab chiqaruvchi va yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga yo‘naltirilishiga bog‘liq.

Masalan, ishlab chiqarish korxonasiga ajratilgan investitsion kredit yangi uskunalar xarid qilish imkonini yaratadi. Buning natijasida korxona ishlab chiqarish quvvatini oshiradi, qo‘shimcha ishchilarni ishga oladi, mahsulot hajmini ko‘paytiradi va davlat budjetiga ko‘proq soliq to‘laydi.

Shu sababli bank kredit siyosatida kreditning nafaqat bank uchun moliyaviy qaytimi, balki uning makroiqtisodiy samarasi ham hisobga olinishi maqsadga muvofiq.

Kredit portfelining sifati ham iqtisodiy o‘sishga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Muammoli kreditlarning yuqori darajasi bankning yangi kreditlar ajratish imkoniyatini cheklaydi, kapitalga bosimni oshiradi va kredit resurslarining qiymatini qimmatlashtiradi.

Shu jihatdan kredit siyosatida kredit riskini oldindan aniqlash va qarz oluvchilarning moliyaviy holatini doimiy monitoring qilib borish muhim ahamiyatga ega.

“Turonbank” ATB bo‘yicha 2025-yil 1-yanvar holatida muammoli kreditlar 242 mlrd so‘mni yoki kredit portfelining 1,9 foizini tashkil etgan. Mazkur ko‘rsatkichning nisbatan past darajada saqlanishi kredit portfelining sifatini ta’minlashda risklarni boshqarish tizimining muhim ekanligini ko‘rsatadi.

Bank kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’sirini baholashda quyidagi ko‘rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

[3] Mualliflar tomonidan ishlab chiqildi

4-jadval

Kredit siyosati samaradorligini baholash mezonlari[4]

№	Ko‘rsatkich	Mazmuni
1.	Kredit portfelining o‘sish sur’ati	Bank kreditlash faolligini ko‘rsatadi
2.	NPL darajasi	Kredit portfelining sifatini ifodalaydi
3.	Kreditlarning aktivlardagi ulushi	Bank resurslarining kreditlashga yo‘naltirilishini ko‘rsatadi
4.	Investitsion kreditlar ulushi	Kreditlarning uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishga ta’sirini ifodalaydi
5.	KOB kreditlari ulushi	Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash darajasini ko‘rsatadi
6.	Kredit hisobidan yaratilgan ish o‘rinlari	Kreditning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini ifodalaydi
7.	Kredit hisobidan yaratilgan qo‘shilgan qiymat	Kreditning real sektor samaradorligini ko‘rsatadi
8.	Eksport tushumi	Kreditlashning tashqi iqtisodiy samaradorligini baholaydi
9.	ROA va ROE	Kredit siyosatining bank moliyaviy natijalariga ta’sirini ko‘rsatadi

Bank kredit siyosatini ishlab chiqishda kredit portfelining diversifikatsiyasi ham alohida o‘rin tutadi. Bir tarmoqqa yoki qarz oluvchilar guruhiga haddan tashqari katta hajmda kredit ajratilishi konsentratsiya riskini oshiradi.

Shuning uchun “Turonbank” ATB kredit portfelida sanoat, qishloq xo‘jaligi, xizmatlar, savdo, qurilish va boshqa yo‘nalishlar o‘rtasidagi maqbul nisbatni ta’minlash bankning uzoq muddatli moliyaviy barqarorligi uchun muhimdir.

Kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’sirini ekonometrik jihatdan baholash uchun quyidagi ko‘rinishdagi modeldan foydalanish mumkin:

$$GDP^t = \beta_0 + \beta_1 CR^t + \beta_2 INVCR^t + \beta_3 SMECR^t - \beta_4 NPL^t + \varepsilon^t$$

bu yerda:

GDP – real iqtisodiy o‘sish sur’ati;

CR – tijorat banklari kreditlari;

INVCR – investitsion kreditlar hajmi;

SMECR – kichik va o‘rta biznesga ajratilgan kreditlar;

NPL – muammoli kreditlar darajasi;

ε – modelning tasodifiy xatoligi.

[4] Mualliflar tomonidan ishlab chiqildi

Ushbu modelda kreditlar, investitsion kreditlar va KOB kreditlarining o‘sishi iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi, muammoli kreditlarning ortishi esa iqtisodiy samaradorlikni pasaytirishi nazarda tutiladi.

“Turonbank” ATB kredit siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlari

“Turonbank” ATB kredit portfelining o‘sishi bankning iqtisodiyotni moliyalashtirishdagi rolini oshirib bormoqda. Biroq kredit siyosati samaradorligini yanada oshirish uchun uning sifat jihatlariga alohida e’tibor berish zarur.

Birinchidan, kreditlarning yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga yo‘naltirilishini kuchaytirish kerak.

Ikkinchidan, kichik va o‘rta biznes subyektlarini kreditlashda garovga haddan tashqari bog‘liq tizimdan qarz oluvchining pul oqimiga asoslangan kreditlash tizimiga bosqichma-bosqich o‘tish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, kredit olish uchun taqdim etilgan loyihaning nafaqat moliyaviy daromadliligi, balki iqtisodiyotga qo‘shadigan hissasi ham baholanishi kerak.

Bunda quyidagi omillar hisobga olinishi mumkin:

- yangi ish o‘rinlari soni;
- mahsulot ishlab chiqarish hajmi;
- eksport hajmi;
- import o‘rnini bosish darajasi;
- yaratiladigan qo‘shilgan qiymat;
- mahalliy xomashyo ulushi;
- soliq tushumlari.

Bank kredit siyosatining samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, “Turonbank” ATB va boshqa tijorat banklarining kredit siyosatini iqtisodiy o‘sishga yanada samarali yo‘naltirish bo‘yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Tijorat banklarida “Kreditning iqtisodiy samaradorligi” ko‘rsatkichini joriy etish.

Bank tomonidan kredit ajratishda an’anaviy kreditga layoqatlilik ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda loyihaning iqtisodiyot uchun samarasi ham hisobga olinishi lozim. Bunda yangi ish o‘rinlari, yaratiladigan qo‘shilgan qiymat, eksport va soliq tushumlari asosiy mezon sifatida olinadi.

2. Kredit portfelida investitsion kreditlarning ulushini oshirish.

Uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlash uchun kredit resurslarini qisqa muddatli iste’mol kreditlariga emas, balki ishlab chiqarish, modernizatsiya va yangi texnologiyalarni joriy etishga yo‘naltirish maqsadga muvofiq.

3. Kichik va o‘rta biznesni kreditlashda cash-flow lending tizimini rivojlantirish.

Qarz oluvchini baholashda garov qiymatidan tashqari korxonaning pul oqimi, biznes modeli, bozordagi pozitsiyasi va daromad yaratish qobiliyatiga asosiy e’tibor qaratilishi zarur.

4. Ko‘p omilli kredit skoring tizimini joriy etish.

Skoring tizimida qarz oluvchining:

- moliyaviy ko‘rsatkichlari;
- kredit tarixi;
- pul oqimlari;

- boshqaruv sifati;
- tarmoq riski;
- bozor riski;
- soliq intizomi;
- biznes reputatsiyasi

birgalikda baholanishi kerak.

5. Kredit portfelining tarmoq diversifikatsiyasini kuchaytirish.

Bir tarmoqqa kreditlarning haddan tashqari konsentratsiyalashuviga yo‘l qo‘ymaslik va kredit portfelini turli tarmoqlar bo‘yicha maqbul darajada taqsimlash lozim.

6. Kredit risklarini boshqarishda Early Warning System tizimini takomillashtirish.

Qarz oluvchining moliyaviy holati yomonlashayotganini kredit muddati o‘tishidan oldin aniqlash imkonini beradigan indikatorlar ishlab chiqilishi kerak.

Bunday indikatorlarga:

- hisobvaraqlardagi pul aylanmasining pasayishi;
- soliq qarzdorligining paydo bo‘lishi;
- kechiktirilgan to‘lovlar;
- debitorlik qarzlarining keskin oshishi;
- tushumning kamayishi

kiritilishi mumkin.

7. Kredit siyosatida stress-test mexanizmini kengaytirish.

Inflyatsiya, valyuta kursi, foiz stavkalari va mahsulot narxlarining o‘zgarishi qarz oluvchilarning kreditni qaytarish qobiliyatiga qanday ta’sir qilishini oldindan baholash zarur.

8. Kredit monitoringini to‘liq raqamlashtirish.

Bank tomonidan moliyalashtirilgan loyihalarning moliyaviy ko‘rsatkichlarini soliq, bank aylanmalari va boshqa raqamli ma’lumotlar bilan integratsiyalashgan holda real vaqt rejimida monitoring qilish tizimini joriy etish maqsadga muvofiq.

9. Kredit menejerlari faoliyatini faqat kredit ajratish hajmi bilan emas, uning sifati bilan baholash.

Kredit xodimlarining KPI tizimiga:

- kreditlarning qaytuvchanligi;
- NPL darajasi;
- kredit hisobidan yaratilgan iqtisodiy natijalar;
- mijoz biznesining barqarorligi

kabi ko‘rsatkichlar kiritilishi lozim.

10. “Turonbank” ATBda integrallashgan “Kreditning iqtisodiy ta’sir indeksi”ni joriy etish.

Mazkur indeksni quyidagi shaklda ifodalash mumkin:

$$\mathbf{KITI = w_1 \times JIO + w_2 \times QQQ + w_3 \times EX + w_4 \times ST - w_5 \times CR}$$

bu yerda:

JIO – yangi ish o‘rinlari;

QQQ – yaratilgan qo‘shilgan qiymat;

EX – eksport hajmi;

ST – soliq tushumlari;

CR – kredit riski;

w – tegishli mezonlarning vazn koeffitsiyentlari.

Mazkur indeks yordamida kredit loyihalarini nafaqat bank daromadliligi, balki iqtisodiyotga real ta’siri bo‘yicha ham reytinglash mumkin bo‘ladi.

11. Kredit resurslarini hududlarning iqtisodiy salohiyatiga muvofiq taqsimlash.

Har bir hududning sanoat, qishloq xo‘jaligi, turizm va xizmat ko‘rsatish bo‘yicha ixtisoslashuvidan kelib chiqib kreditlash dasturlarini ishlab chiqish hududlararo iqtisodiy tafovutlarni qisqartirishga yordam beradi.

12. Yashil va innovatsion kreditlashni rivojlantirish.

Energiya samaradorligi, qayta tiklanuvchi energiya, resurs tejovchi texnologiyalar va ekologik toza ishlab chiqarishni kreditlash uchun alohida kredit mahsulotlarini rivojlantirish uzoq muddatli iqtisodiy o‘sish sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarining kredit siyosati iqtisodiy o‘sishni moliyaviy ta’minlashning asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Bank kreditlari ishlab chiqarish va investitsion faoliyatni moliyalashtirish, kichik biznesni rivojlantirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, eksport salohiyatini kengaytirish va aholining iqtisodiy faolligini oshirish orqali yalpi ichki mahsulot o‘sishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari “Turonbank” ATBning kreditlash faoliyatida ijobiy dinamika mavjudligini ko‘rsatdi. Bankning jami aktivlari 2025-yil boshidagi 17 585 mlrd so‘mdan 2026-yil boshida 21 768 mlrd so‘mga yetib, 23,8 foizga oshgan.

Kredit portfeli 12 558 mlrd so‘mdan 14 338 mlrd so‘mga yoki 14,2 foizga ko‘paygan. Shu davrda bank tizimi kreditlari 13,3 foizga o‘sgani hisobga olinsa, “Turonbank” ATB kredit portfelining o‘sish sur’ati bank tizimi o‘rtacha ko‘rsatkichidan yuqori bo‘lgan.

Shuningdek, bank depozitlarining 5 486 mlrd so‘mdan 8 243 mlrd so‘mga, ya’ni 50,3 foizga oshgani kreditlash uchun barqaror ichki resurs bazasining kengayganligini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, bank kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’sirini faqat kredit portfelining miqdoriy o‘sishi bilan baholash yetarli emas. Kreditlarning tarmoqlar kesimidagi tarkibi, kreditlar hisobiga yaratilgan yangi ish o‘rinlari, ishlab chiqarish va eksport hajmi, kreditlarning qaytuvchanligi hamda muammoli kreditlar darajasi asosiy sifat ko‘rsatkichlari sifatida baholanishi lozim.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, “Turonbank” ATBda kredit siyosatining iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sirini kuchaytirish uchun kreditlarning real sektor va yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi loyihalarga yo‘naltirilishini kengaytirish, cash-flow lending mexanizmini rivojlantirish, zamonaviy skoring va Early Warning System tizimlarini joriy etish, kredit portfelini tarmoq va hududlar bo‘yicha diversifikatsiyalash maqsadga muvofiq.

Shuningdek, bank tomonidan kreditlash samaradorligini baholashda “Kreditning iqtisodiy ta’sir indeksi”ni joriy qilish kredit loyihalarining nafaqat bank uchun moliyaviy daromadliligini, balki ularning bandlik, ishlab chiqarish, eksport, soliq tushumlari va qo‘shilgan qiymat yaratishga ta’sirini kompleks baholash imkonini beradi.

Mazkur takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi “Turonbank” ATB kredit portfelining sifatini oshirish, kredit risklarini kamaytirish, bank resurslarini yuqori iqtisodiy samaradorlikka ega

loyihalarga yo‘naltirish hamda tijorat banklari kredit siyosatining mamlakat iqtisodiy o‘sishiga ta’sirini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining “Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Tijorat banklarining asosiy ko‘rsatkichlari, 2025-yil 1-yanvar holatiga.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Tijorat banklarining asosiy ko‘rsatkichlari, 2026-yil 1-yanvar holatiga.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Financial Stability Report for 2025. Toshkent, 2026.
5. “Turonbank” ATB. 2025-yil yakuni bo‘yicha moliyaviy hisobot.
6. “Turonbank” ATB. 2025-yil uchun biznes-reja.
7. “Turonbank” ATB. 2026-yil uchun biznes-reja.
8. Abdullayeva, Sh.Z. Bank ishi va kredit siyosati bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.
9. Omonov, A.A. Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarish va diversifikatsiya qilish masalalari.
10. Qodirov, D.Q. Investitsion kreditlash va bank kreditlarining iqtisodiy o‘sishga ta’siri bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.
11. Schumpeter, J.A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
12. McKinnon, R.I. (1973). Money and Capital in Economic Development. Washington, D.C.: Brookings Institution.
13. Shaw, E.S. (1973). Financial Deepening in Economic Development. Oxford University Press.
14. Levine, R. (2005). Finance and Growth: Theory and Evidence. Handbook of Economic Growth, Vol. 1A, pp. 865–934.
15. Stiglitz, J.E., Weiss, A. (1981). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. The American Economic Review, 71(3), pp. 393–410.
16. Mishkin, F.S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson.
17. Beck, T., Levine, R., Loayza, N. (2000). Finance and the Sources of Growth. Journal of Financial Economics, 58(1–2), pp. 261–300.